

سه‌گانه

«ولادت» رادر

دهه کرامت بخوانید

سه‌گانه ولادت به قلم مرحوم سعید تشکری، رمانی است تحسین شده که در آن داستانی از زندگی امام رضاع) و خواهر ایشان حضرت فاطمه معصومه(س) و سفر ایشان به مرو روایت می‌شود. این سه‌گانه در سه کتاب مجزا با عناوین ولادت، سیمیا و شاه‌پار توسط نشرنیستان منتشر شده‌است. دوشیان خراسانی که یکی کاتب و دیگری صحاف است، فرزند خوانده‌های خود را که در ویرانه‌های شوش دانیال پس از دیدار با مولای خود امام موسی

کاظم(ع) در پی کشتاری که عباسیان برای تاج پارسیان انجام داده‌اند، می‌یابند و آنها را از بدو طفولیت در وصیتی مکتوب به نام هم می‌خوانند. لیل‌و‌هاتف اکنون پس از سال‌ها می‌خواهند باهم ازدواج کنند اما پرسش ساده آنها از خود این است؛ ماکه هستیم؟ تلاش اصلی تشکری در این کتاب خلق روایتی تاریخی است که از دو منظر بدیع و تازه می‌نماید. نخست این‌که تاریخ برای وی بستر واقعی روایت داستانی نیست بلکه زمینه‌ای است برای بیان یک

بررسی ثمرات ولایتعهدی امام رضا(ع)

ملت سازی تشیع زیر سایه امام هشتم (ع)

شد. او به دنبال راهی برای پیروزی بر این شورش‌ها،

تصمیم گرفت حضرت علی بن موسی الرضاع) را در حکومت دخیل کندو به همین منظور مقام ولایتعهدی خویش را به عهده او گذاشت. پس از آن‌که حضرت، نسبت به پذیرش منصب ولایتعهدی استکفاف کرد و مامون در تمام راه‌های سیاستمداران‌ای که برای قانع کردن امام پیش گرفته بود به بن بست رسید، بنابراین امام را در صورت نپذیرفتن ولایتعهدی تهدید به مرگ کرد و در سال ۴۰۰ ه‍.ق حضرت را به مرو، پایتخت خود، فراخواند. این رویداد که مهم‌ترین فصل تاریخی حیات علی بن موسی الرضاع) است، در سال ۲۰۱ ه‍.ق صورت

پذیرفت. در باب این‌که چرا مامون چنین پیشنهادی به امام داد، پیش‌فرض‌های متعددی مطرح است؛ جذب یاران و طرفداران امام، پذیرفتن مشروعیت عباسیان توسط علویان، کنترل اعمال و رفتار امام رضاع)، سرکوب قیام‌های علویان و در آخر کاسته شدن مقام و منزلت امام نزد شیعیان شان چرا که خلافت و سیاست از نظر مردم، نوعی آلودگی تلقی می‌شد و معتقد بودند که زهد یا خلافت نمی‌سازد، آن هم خلافت اشرافی که عباسیان بنیانگذاران بودند.

«اباصلت هروی» از اصحاب امام در این باره می‌گوید: «مامون ولایتعهدی را به امام واگذاشت، تا به مردم نشان دهد او چشم به دنیا دارد و به این ترتیب، موقعیت معنوی خود را بیش آنها از دست بدهد.»

مامون که پیش از پیشنهاد ولایتعهدی، رسماً از امام خواسته بود خلافت را به عهده بگیرد – طبق آنچه که در متون تاریخی به ثبت رسیده – آشکار به امام گفت: «ای فرزند رسول خدا، من برتری تو را شناختم و علم و زهد و تقوا و عبادت تو ادرک کردم و منی‌بینی که توشایسته‌تری به خلافت تا من» و البته امام که کاملاً از قصد مامون آگاه بود، در جواب او قاطعانه فرمودند: «اگر این خلافت مال تو است جایز نیست خودت را خلع کنی ولیاسی را که خدایه‌تو پیوشانده

به دیگری بدهی و اگر خلافت مال تو نیست چیزی که مال تو نیست جایز نیست آن را به من بدهی.»

برکات ولایتعهدی امام رضا(ع)

از دید محققان تاریخ اسلام، در ولیعهدی حضرت رضاع) یک اتفاق فوق‌العاده مهمی افتاده که فقط با ملاک و سنجش فلسفه سیاسی می‌توان آن را بررسی کرد، چرا که حضرت رضانه برادر مامون بود و نه از خاندان عباسی‌ها؛ این‌که حضرت مجبور شدند ولیعهد شوند یا تقیه کردند و… در مجموع فقط یک نتیجه از آن منتج می‌شود، این‌که حضرت با قبول ولایتعهدی، سعی کردند تاکتیک مامون عباسی را با یک اهربر و استراتژی درست جواب دهند. درست است که ظاهر قضیه اجباری بوده ولی در باطن این‌گونه معنی نمی‌دهد و برکات این ولایتعهدی برای ماشیعیان و ایرانی‌ها خیلی زیاد است. پیشنهاد این ولایتعهدی نشان داد که خلافت نباید سلطنتی باشد و این اتفاق به‌دست خود خلیفه‌افتاد. یعنی مامون با این تصمیم مشروعیت سلطنتش را باطل اعلام کرد و حضرت رضا با قبولی حتی ظاهر

مریم فلاح

نویسنده و پژوهشگر

«بنده بارها گفته‌ام زندگی انمه‌(ع) را که ۲۵۰ سال طول کشیده، زندگی یک انسان به حساب بیآورید؛ یک انسان ۲۵۰ ساله؛ از هم جدا نیستند؛ ک‌لهم نور واحد. هر کدام از اینها که یک حرفی زدند، این حرف در حقیقت از زبان آن دیگران هم هست. هر کدام از اینها که یک کاری انجام دادند، این در حقیقت کار آن دیگران هم هست. یک انسانی که ۲۵۰ سال گویی عمر کرده است. تمام کارهای انمه در طول این ۲۵۰ سال، کار یک انسان با یک هدف، با یک نیت و با تاکتیک‌های مختلف است.» (بخشی از بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه نماز جمعه بیست و سوم فروردین ماه سال ۱۳۶۱تهران)

انسان ۲۵۰ ساله در گذر تاریخ

رهبر معظم انقلاب در کتاب «انسان ۲۵۰ ساله» خود نیز تاریخ زندگی امامان و معصومان را به چهار دوره زمانی تقسیم می‌کنند؛ دوره اول از بعد رحلت پیامبر تا سال ۴۰ هجری است که به شهادت امیرالمومنین انجامید. در این بازه زمانی طی ماجرای «سقیفه بنی ساعده» واقعه غدیر فراموش شده و امامت به خلافت تبدیل شد. اتفاقی که از نظر نظام سیاسی شیعیان یک انحراف محسوب می‌شود.

دوره دوم شامل سال‌های ۴۰ تا ۶۰ هجری، یعنی دوره سلطنت یزید و قیام امام حسین (ع) است. سال ۶۱ هجری نیز یک انحراف دیگری اتفاق افتاد به این شکل که بعد از فوت معاویه، خلافت سلطنتی شد، در حالی‌که تپیش از آن، این‌گونه نبود. در مقطعی که خلافت به سلطنت تبدیل شد امام حسین(ع) قیام کردند. در واقع یکی از مهم‌ترین

اهداف قیام امام حسین(ع)، جلوگیری از انحراف دوم یعنی تبدیل خلافت به سلطنت بود. موضوعی که در نظام سیاسی خیلی معنادار است.

دوره سوم نیز از سال ۶۰ تا ۲۰۱ هجری است که به ولیعهدی حضرت رضاع) منتهی می‌شود و دوره چهارم که پس از این تاریخ تا زمان ظهور حضرت حجت رادبر می‌گیرد.

بنیان پایه‌های تشع در ایران

اما دوره سوم که مطلق‌نظر نگارنده است را باید بحق دوره‌ای دانست که پایه‌های تشیع ایرانیان با ولایتعهدی امام رضاع) مستحکم شد.

دوره زندگانی علی بن موسی الرضاع) همزمان با حکومت عباسیان است که با مشکلات عدیده‌ای از جمله جنگ‌های داخلی و شورش‌های مختلف علیه حکومت مواجه است. دوران امامت ایشان با سه خلیفه عباسی شامل هارون الرشید، امین و مأمون مقارن بود.

پس از پیروزی مأمون عباسی در جنگ با امین در سال ۱۹۸ ه‍.ق، مأمون با گسترش قیام‌های شیعی مواجه

واقعبت تاریخی محتوم. از سوی دیگر ولادت را می‌توان از حیث زبانی تلاشی ستودنی برای خلق زبانی تازه در روایت داستان‌های دینی تاریخ دانست. این مسأله خود را زمانی بیشتر نشان می‌دهد که بینیم در میان نویسندگان ایران زبان بیان روایت‌های تاریخی و لحن حماسی‌آن با زبان بیان داستان‌های دینی و لحن پند آموزانه آن، تفاوت‌هایی اساسی دارد که تشکری توانسته در این میان به تلفیقی قابل توجه دست پیدا کند. / جام جم

این امر در دوره‌های مختلف ادامه یافت تا این‌که

شیعیان در جامعه ایرانی به اکثریت رسیدند. اتفاق دیگری که در این بستر افتاد، گسترش شیعه دوازده امامی‌است.

پس از شهادت امام صادق (ع)، فرقه اسماعیلیه پدید آمد که معتقد به امامت اسماعیل فرزند امام صادق بودند. همچنین بعد از شهادت امام کاظم(ع) گروهی با عنوان واقفیه به وجود آمد که معتقد بود امام کاظم از دنیا رفته و او همان مهدی موعود است!

در چنین شرایطی، امام رضا(ع) با قرار گرفتن در مرکز توجه جامعه اسلامی و با سخنان خود از جمله حدیث «سلسله الذهب» و فراز معروف «شُرُوطُهَا وَ اَنَا مِنْ شُرُوطُهَا»، بر انحراف این فرقه‌ها از شیعه واقعی تأکید کرده و عملاً وضعیت چنان شد که شیعیان دوازده امامی نسبت به دیگر شیعیان از اکثریت برخوردار شده و فرقه‌های انحرافی به حاشیه رانده شدند. همچنین امام در جایگاه ولایتعهدی به سرعت اقدام به تبلیغ معارف اصیل شیعه کردند. به این شکل که امام با حضور در مناظراتی که مامون تشکیل می‌داد، معارف ناب اسلامی، قرآنی و شیعی را در زمینه‌های توحید، عصمت انبیا، اوصاف پیامبر، ویژگی‌های ائمه و فضایل آنان و… بیان می‌کردند.

(روایات زیادی از این امام همام به یادگار مانده است که شیخ صدوق برخی از آنها را در کتاب عیون اخبار الرضاع) جمع‌آوری کرد.)

نکته

«تمدن رضوی» یاد می‌شود و حقیقتاً در نسبتی تنگاتنگ با تمدن برتر یعنی

تمدن مهدوی است و بحق که این تمدن رضوی بود که باعث پیوستگی ملت‌سازی تشیع در ایران شد. تمدنی که امروز می‌خواهد در ادامه انسان ۲۵۰ ساله خود را در قالب «تمدن نوین اسلامی» بشناساند و به ملت‌ها عرضه‌کند.

حال این‌که تمدن نوین اسلامی چه شاخصه‌هایی را شامل می‌شود بماند برای مقالی دیگر؛ در این باب همین بس که از دیدگاه مقام معظم رهبری، گسترش و ترقی تمدن نوین اسلامی به همت و خرد دسته‌جمعی نیاز دارد که در سایه اخلاق، کار و تلاش، ایمان به خدا، عقلانیت، توانایی علمی، اقتصاد شکوفا، برخورداری از رسانه‌های قوی و روابط بین الملل به وجود می‌آید.

یادی از شاعر اهل بیت (ع)

فعالیت‌های ادبی و هنری در مجموعه‌های وابسته به آستان قدس رضوی از جمله در خود حرم مطهر، سابقه طولانی و دیرینه‌ای دارد. انجمن ادبی رضوی وابسته به مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس یکی از انجمن‌های فعال با سابقه طولانی است که در خود حرم مطهر برگزار می‌شود. این مؤسسه همچنین شب‌شعرهای زیادی با موضوعات دینی و مذهبی برگزار کرده‌است. در این تصویر زنده یاد غلامرضا شکوهی، شاعر اهل بیت در شب شهری به مناسبت میلاد امام رضاع) در سال ۱۳۹۳ دیده می‌شود.

جام جم

ادبیات

LITERATURE

چهارشنبه ۱۰ خرداد ۱۴۰۲ ۱۴۰۱ شماره ۶۵۰۱

یادداشت

سپروس همتی | نویسنده و یازنگر

یادداشتی بر کتاب «چیستی و چرایی ادبیات قدسی»

کاش ویکتور هوگو زنده بود

گرچه کتاب «چیستی و چرایی ادبیات قدسی» درس‌گفتاری است بر روش نامه ادبیات آیینی، ولی بی‌اغراق و در کمال خضوع و خشوع یک مرجع و الگوست؛ به‌خصوص برای آن عده که هنوز هم که هنوز است «رمان آیینی» را ادبی نمی‌دانند، چراکه پایانش معلوم است. روی سخن یادداشت با آن عده‌ای است که مدعی‌اند، چون ته ماجرا معلوم است پس رمان آیینی، رمان نیست. اگر ته یک قصه یا رمان آیینی برای خواننده معلوم باشد پس آنچه کار نویسنده را سخت می‌کند، «پرداخت» آن است. فرمی که نویسنده برای نگارش انتخاب می‌کند سخت و دشوار و چه بسا عرق ریزان روح و جان و روان است، وقتی برای خواننده معلوم باشد که محتوا چیست پس او یک قدم و چه بسا چند قدم از نویسنده جلوتر است.

برای نویسنده رمان آیینی هیچ نمی‌ماند جز زاویه دید و نحوه بیان که کار هرکسی نیست. اتفاقاً به زعم من، چند عده حلاج بودن نویسنده در نحوه ارائه و نگارش رمان آیینی معلوم و مشهود می‌شود.

وقتی مطروف از پیش معلوم است انتخاب ظرفی که مطروف در آن جای گیرد طرافت، تکنیک و توانایی می‌خواهد. در کتاب «سی‌وشش وضعیت نمایشی» اثر ژرژ پولنی به این نکته مهم اشاره می‌شود که از ازل تا ابد سی‌وشش کهن الگو و وضعیت دراماتیک داریم و همه آثار دراماتیک در طول همه اعصار، دور این سی‌وشش وضعیت می‌چرخند، فقط پرداخت، زاویه دید متفاوت است که به وضعیت‌ها جان دوباره می‌بخشد.

بااین حساب،

الف) فیلم‌هایی مثل «مسافران» بهرام بیضایی، «نوح» اثر فوسکی، «ده فرمان» سیسیل بدمویل، «مصایب مسیح» گل میسون و… را نباید دید، چون انتهای فیلم را می‌دانیم. **ب)** رمان شخصیت‌محور را که در کتب مقدس (قرآن، انجیل، تورات و…) به آن اشاره شده و براساس آن فیلم یا نمایشنامه ساخته و نوشته شده را نمی‌بینیم و نخوانیم، چرا که نه فقط انتها که از ابتدا تا انتها قصه را واقفیم.

ج) رمان‌های تاریخی جنگ‌بی‌خان، بابک خرمدین، ژاندارک، جنگ و صلح، برپاد رفته و قس علی‌هذا…

چیستی و چرایی «ادبیات قدسی» کتابی است که به این ادبیات نوپای ادبیات قدسی می‌پردازد. تلاش نویسنده برای اثبات وارزشمند شمردن رمان آیینی بدون آوردن نمونه‌های برجسته و شواهد مثال‌ها که یک وقت «باب» نگردد و خلافت نویسنده در این مسیر مسدود نشود. (نویسنده می‌توانست به آثار پدر گرانددش که به حق مبنای محکم و جامعی در این زمینه است اشاراتی داشته باشد.)

در پایان کتاب به بی‌دعایی نویسنده را که ادبیات و رمان آیینی حکماً نواقص و کمبودهایی دارد و بزرگان اهل قلم را به راهنمایی و نقد و نظر دعوت می‌کند شاهدیم که این خود نشان از بزرگی و منش و بی‌دعایی نویسنده را دارد. آرزو داشتم که «کاش ویکتور هوگو زنده بود تا صحت و درستی عرایض را تایید یا نقض می‌کرد».

قاب

رویداد

رونمایی از کتاب «خمینی؛ پدیده انسانی پیچیده»

کتاب «خمینی؛ پدیده انسانی پیچیده» اثر روح... نامداری روز گذشته نهم خرداد توسط خانه کتاب و ادبیات ایران با حضور و سخنرانی اسماعیل نوده فراهانی، حامد صلاحی و یاسر عسگری رونمایی شد. این مراسم با حضور علاقه‌مندان در

سرای کتاب خانه کتاب و ادبیات ایران برگزار شد. کتاب خمینی؛ پدیده انسانی پیچیده، گزاره‌هایی برای آشنایی زدایی از تصویر عمومی شده امام خمینی (ره) ارائه می‌دهد. این اثر سرآغاز طرح پرسش‌های جدی درباره آشنایی زدایی از آراه و اندیشه‌های امام برای محققان است. حضرت امام(ره) یکی از متفکرانی است که شناخت ایشان تا حد زیادی در حجاب آشنانداری و معاصر مانده و این کتاب به این نیاز پاسخ می‌دهد. به گمان نویسنده، این کتاب مهم‌ترین عوامل به حجاب بردن تفکر و اندیشه حضرت امام(ره) را بررسی می‌کند. امام(ره) بزرگ‌ترین شخصیت معروف و در عین حال ناشناخته در جهان امروز به شمار می‌آید. از این رو آیت‌ا... خمینی یک «پدیده انسانی بسیار پیچیده» است که نویسنده در این کتاب به این پیچیدگی‌ها می‌پردازد.

«هیژده چرخ»

بررسی می‌شود

جلسه نقد و بررسی کتاب «هیژده چرخ» نوشته یونس عزیزی، با حضور نویسنده برگزار می‌شود. در این نشست، علاوه بر نویسنده علی... سلیمی و سمیه جمالی، منتقدان ادبی سخنرانی خواهندکرد. کتاب هیژده چرخ که توسط انتشارات صاد منتشر

شده، روایت مواجه شدن خادم حضرت معصومه(س) با زائران مختلف است که به دغدغه‌های درونی خودش و گشت‌وگذاری در حرم آن برگزار می‌پردازد. این کتاب در سی و چهارمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در غرفه نشر مذکور عرضه شد و مورد استقبال مخاطبان قرار گرفت. یونس عزیزی، نویسنده کتاب، حرم را از زوایای مختلف بررسی می‌کند و گاهی مخاطب را به دل تاریخ می‌برد و گاه به معماری صحن‌ها و رواق‌ها و شبستان‌ها نظر می‌کند. در بخشی از این روایت‌ها به افرادی که در حرم دفن شده‌اند می‌پردازد و از همه مهم‌تر از مواجهه خودش با زائران یا زائران با وی پرده برمی‌دارد. نشست نقد و بررسی این کتاب امروز از ساعت ۱۶ تا ۱۷ در سرای اهل قلم خانه کتاب و ادبیات ایران برگزار می‌شود. / جام جم